

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Francisci Baconi Baronis de Verulamio, Vice-Comitis S. Albani, Summi Angliæ Cancellarii, Opera omnia, Quæ extant: Philosophica, Moralia, Politica, Historica ...

Bacon, Francis

Francofvrti ad Moenvm, 1665

Cap. II. Partitio doctrinæ de negotiis, in doctrinam de occasionibus sparsis, & doctrinam de ambitu vitæ. Exemplum doctrinæ de occasionibus sparsis, ex parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta de ...

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10497643-5

enim pondus habet *vultus* ipse, ejuſq; compoſitio: Recte Poëta;

— *Nec vultu deſtruit verba tuo.*

Poterit enim quis *vim orationis, vultu* labefactare, & plane prodere. *Quin & facta*, non minus quam *verba, vultu* pariter deſtrui poſſint, ſi Ciceroni credamus. Qui, cum fratri affabilitatem commēdaret erga Provinciales, non in hoc eam potiffimum ſitam dixit, ut aditus præberet ad ſe faciles, niſi etiam *vultu* ipſo comiter accedentes exciperet. *Nil intereſt habere oſium apertum, vultum clauſum.* Videmus quoque, Atticum, ſub primum Ciceronis cum Cæſare congreſſum, bello adhuc fervente, diligenti & ſerio Ciceronem per Epitſtolam monuiſſe, de *vultu & geſtu* ad dignitatem & gravitatem componendis. Quod ſi tantum poſſit *oris & vultus* ſolius moderatio, quanto magis *ſermo familiaris*, & alia, quæ ad *converſationē* pertinent? Atque ſane ſumma & compendium decori & elegantiz morum in hoc fere ſita ſunt, ut quaſi æqua lance & propriam Dignitatem & aliorum metiamur & tueamur: Quod etiam non male expoſſit T. Livius, (licet alii rei intentus) eo perſonæ charactere, *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius: quorum alterum eſt aliena libertatis obliſi, alterum ſua.* Ex contraria vero parte, ſi *urbanitati*, & elegantiz morum externæ impenſius ſtudeamus, tranſeunt illæ in affectationem quandam Deformem, & Adulterinam. *Quidenim deformis, quam Scenam in Vitam transferre?* Quinetiam, licet in exceſſum illum vitioſum minime prolabantur; temporis tamen nimium in huiusmodi leviculis abſumitur, animuſq; ad curam ipſarum, magis quam oportet, deprimitur. Ideoq; ſicut in Academicis, adoleſcentes literarum ſtudioſi, at ſodalium congreſſibus plus ſatis indulgētes, moveri ſolent à præceptoribus, *Amicos eſſe ſures temporis: ſic certe aſſidua iſta, in converſationis decorum animi intentio, magnum gravioribus meditationibus futurum facit.* Deinde, qui primas adeo in *urbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quaſi nati videntur, hoc fere habent, ut ſibi ipſis in illa ſola complacent, & virtutes ſolidiores, & celliores, vix unquam aſpirent: Quando è contra, qui ſibi in hac parte defectus ſunt conſcii, decus ex bona exiſtimatione quaerunt: Ubi enim a deſt bona exiſtimatione, omnia fere decent, ubi vero illa deſicit, tum demum à commoditate morum, atq; *urbanitate*, ſubſidium petendum eſt. Porro, ad res gerendas, vix gravius aut frequentius reperias impedimentum, quam huiusce decori externi curioſam nimis obſervationem; atque illud alterum, quod huic ipſi inſervit, nimirum, anxiam temporis atque opportunitatum electionem. Egrege enim Salomon: *Qui reſpicit ad ventos, non ſeminat; qui reſpicit ad nubes, non metit.* Creanda ſiquidem nobis eſt opportunitas ſæpius quam opperienda. Ut verbo dicamus, *urbana* iſta morum *compoſitio*, veluti veſtis animi eſt, & proinde veſtis commoditates referre debet. Primum enim talis eſſe debet, ut ſit in uſu communi: Rurſus, ut non ſit nimis delicata aut ſumptuoſa: Deinde, ita conficienda, ut ſi qua ſit in animo virtus, eam exhibeat maxime conſpicuam; ſi qua deformitas, eandem ſuppleat, & occultet: Poſtremo; & ſuper omnia, ne ſit nimis arcta, atque ita animum anguſtet, ut ejuſdem motus in rebus gerendis cohibeat & impediatur. Verum hæc pars

ſcientia civilis de converſatione elegantè profecto à nonnullis tractata eſt, neq; ullo modo tanquam *deſiderata* reponi debet.

CAP. II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis, in Doctrinam de Occaſionibus Sparſis, & Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ de Occaſionibus Sparſis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de negotiis partiemur in *doctrinam de occaſionibus ſparſis*, & *doctrinam de ambitu vitæ*: Quarum altera univerſa negotiorum varietatem complectitur, & vitæ communis tanquam *Amanuenſis* eſt; Altera, ea tantum, quæ ad propriam *cuiuſq; fortunam* amplificandam ſpectant, excerpit, & ſuggerit, quæ ſingulis, pro intimis quibusdam reru ſuarum *tabellis* aut *codicillis* eſſe poſſint. Verum antequam ad ſpecies deſcēdamus, aliquid circa *doctrinam de negotiis* in genere præfabimur. *Doctrinam de negotiis*, pro rei momento, tractavit adhuc nemo, cum magna, tam literarum, quam literatorum, exiſtimationis jaſtura. Ab hac enim radice pullula illud malum, quod notam eruditus inuſſit, nimirum *eruditionem & prudentiam civilem raro admodum conjungi.* Etenim ſi quis rectè advertat, ex prudentis illis tribus, quas modo diximus ad vitam civilem ſpectare, illa *converſationis* ab eruditis fere contemnitur, tanquam ſervile quiddam, atque inſuper meditationibus inimicum. Quod vero ad illam de *Repub. adminiſtranda*, ſane, ſi quando rerum gubernaculis admoveantur, etudēt, munus ſuum incommodè ſuſtinent; Verum ea promotio contingit paucis. De *prudētia autem negotiandi*, (qua de nunc loquimur) in qua vita humana plurimum verſatur, nulli omnino libri conſcripti habentur: præter pauca quædam *monita civilia* in ſalciculum unum aut alterum collecta, quæ amplitudini huius ſubjecti nullo modo reſpondent. Etenim ſi libri aliqui extarēt de hoc argumento, ſicut de cæteris, minime dubitaverim, quin viri eruditi, aliquo experientiz manipulo inſtructi, ineruditos, licet diutina experientia edoctos, longe ſuperarent, & proprio illorum (quod dicitur) *arcuſu*, magis è longinquo ferirēt.

Neque vero eſt cur vereamur, ne *ſcientia* huius tam varia ſit materia, ut ſub præceptionibus non cadat: Multo ſiquidem anguſtior eſt, quam illa *Reip. adminiſtranda ſcientia*, quam tamè apprime videmus excultam. Huius generis *prudētia*, apud Romanos, optimis temporibus, extitiſſe videntur nonnulli profeſſores. Teſtatur enim Cicero, moris fuiſſe, paulo ante ſua ſecula, ut Senatores, prudentia, & rerum uſu maxime celebres, (*Coruncanij, Curij, Laliij, & alij*), ſtatis horis in foro deambularent, ubi civibus copiam ſui facerent, & conſulerentur, non de jure, ſed de negotiis omnigenis: *Veluti de filia elocanda, ſive de filio educando, ſive de prædio coemendo, de contractu, accuſatione, deſenſione, aut aliqua quacunq; re, quæ in vita communi interveniat.* Ex quo liquet, prudentiam quandam eſſe *conſilium dandi*, etiam in negotiis privatis, ex univerſali rerum civilium cognitione & experientia promanantem, quæ exerceatur quidem in caſibus particularibus, extrahatur autem ex generali caſuum conſimilium obſervatione. Sic enim videmus, in eo libro, quem ad fratrem conſcripſit *Q. Cicero, de petitione conſulatus*, (quem unicum à veteribus habemus, quantum memini, tractatum, de nego-

de negotio aliquo particulari) quamquam ad consilium dandum, de re tum præsentis, potissimum spectaret, plurima tamen contineri axiomata politica, quæ non usum solum temporarium, sed normam quandam perpetuam, circa electiones populares præscribant. In hoc genere autem nihil invenitur, quod ullo modo comparandum sit cum aphorismis illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar arenæ maris*: Sicut enim arenæ maris universas orbis oras circumdant, ita & Sapientia ejus omnia humana, non minus quam divina, cõplexa est. In aphorismis vero illis, præter alia magis Theologica, reperies liquido haud pauca præcepta & monita civilia præstantissima, ex profundis quidem sapientiæ penetrabilibus scaturientia, atq; in amplissimum varietatis campum excurrentia. Quoniam vero doctrinæ de occasionebus sparsis (quæ doctrinæ de negotiis portio est prior) inter desiderata reponimus, ex more nostro paulisper in illa immorabimur: Atq; exemplum ejusdem, ex aphorismis sive parabolis illis Salomonis desumptum, proponemus. Neq; vero quis, ut arbitramur, nos merito fugillare possit, quod ex Scripturis Sacræ Scripturæ aliquem, ad sensum politicum trahamus: Equidem existimo, si extaret commentarii illi Salomonis ejusdem, de naturis rerum (in quibus de omni vegetabilis, à musco super murum ad cedrum libani, itemque de animalibus, conscripsit) non illicitem esse, eos secundum sensum naturalem interpretari: Quod idem nobis liceat in Politicis.

EXEMPLUM PORTIONIS

Doctrina de occasionebus sparsis, ex parabolis aliquibus Salomonis.

Parabola.

3. *Mollis Responsio frangit iram.*

Explicatio.

Si incendatur ira Principis vel Superioris adversus te, & tunc jam sint loquedi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut fiat responsio; Alterum, ut eadem sit mollis. Prius continet tria præcepta. Primo, ut caveas à silentio tristi & contumaci: Illud enim, aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas, quod respondere possis; aut Dominum occulte iniquitatis insinuat, ac si aures ejus, defensionis licet justæ, non paterent. Secundo, ut caveas à re comperendinanda, neq; tempus aliud ad defensionem postules: Hoc enim, aut eandem notam inturret, quam prius, nimirum Dominum tuum nimia mentis perturbatione affecti; aut plane significat, te artificiosam quandam defensionem meditari, cum in promptu nihil habeas: Adeo ut optimum semper fuerit, aliquid in præsentia, & è re nata, in excusationem tui adducere. Tertio, ut fiat prorsus responsio: Responsio, inquam, non mera confessio, aut mera submissio, sed aliquid apologiæ & excusationis inspergatur: Neq; enim aliter tutum est facere, nisi apud ingenia valde generosa & magnanima; quæ rara admodum sunt. Sequitur posteriore loco, ut Responsio mollis, minime perfracta, aut aspera.

Parabola.

2. *Servus prudens dominabitur in silium stultum; Et partietur hereditatem inter fratres.*

Explicatio.

In omni familia, turbata & discordi, semper exurgit aliquis servus, aut humilis amicus, præpotens, qui pro arbitrio se gerat, ad lites familiæ com-

ponendas, cuique, eo nomine, & familia tota, & dominus ipse, sunt obnoxii. Ille, si suam rem agat, familiæ mala fovet, & aggravat: si fidelis revera fuerit & integer, plurimum certe meretur: Adeo ut etiam tanquam inter fratres haberi debeat, aut saltem procuracionem hereditatis accipere fiduciariam.

Parabola.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.*

Explicatio.

Monemur sæpius, ut congressum imparem fugiamus, eo sensu, Ne cum potioribus deceremus. At haud minus utile est monitum, quod hic exhibet Salomon, Ne cū indigno contendamus. Iniqua enim prorsus forte hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria: si superemur, magna indignitas. Neq; juvat etiam in hujusmodi contentione exercenda, si interdum veluti per jocum agamus, interdum cum fastu & contemptu. Nam quocunq; nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commode nos explicabimus. Pessime autem fit, si hujusmodi persona, qui cum contēdimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum stulto, hoc est; si sit audaculus, & temerarius.

Parabola.

4. *Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes aurem tuam; ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi.*

Explicatio.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet inutilis curiositas, circa illa res, quæ nostra interfunt: Nimirum, quando secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inventa, ægritudinem quidem animo inferant, ad consilia autem expedienda nihil juvât. Primo enim sequitur animi vexatio & inquietudo, cū humana omnia perfidiæ & ingratitude plena sint. Adeo ut, si comparari posset speculum aliquod magicum, in quo odia, & quæcunq; cõtra nos ulli commoventur, intueri possemus, melius nobis foret, si protinus proiiceretur & collideretur. Hujusmodi enim res, veluti foliorum murmuræ sunt, & brevi evanescent. Secundo curiositas illa animum suspicionibus nimis onerat, quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertio eadem, mala ipsa sapissime figit, alias prætervolatura: Grave enim est conscientias hominum irritare; qui, si latere se putent, facile mutantur in melius, si deprehensos se sentiant, malum malo pellunt. Merito igitur summæ prudentiæ tribuebatur Pompejo Magno, quod Sertorii chartas universas, nec à se perlectas, nec aliis permissas, igni protinus dedisset.

Parabola.

5. *Advenit veluti viator pauperies, & egestas quasi vir armatus.*

Explicatio.

Eleganter describitur in parabola, quomodo prodigis, & circa rem familiarē incuriosis, superveniant naufragia fortunarum. A principio enim pedetentim, & passibus lentis, instar viatoris, advenit ovariatio, & fortis diminutio, neque fere sentitur: At nō multo post invadit egestas tanquā vir armatus, manu scilicet tam forti, & potēte, ut ei amplius resisti non possit: cum apud Antiquos recte dictū sit, necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam. Itaq; viatori occurrēdū contra armatum muniendū.

K 2

Parabola

Parabola.

6. *Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat.*

Explicatio.

Congruit cum præcepto Salvatoris. *Ut non mittamus margaritas nostras ante porcos.* Distinguitur autem in hac parabola actiones præceptionis, & reprehensionis; Distinguitur itidem personæ derisoris, & impii; Distinguitur postremo id quod reprehenditur. In priore enim reprehenditur opera lapsa; in posteriore, etiam & macula. Cum enim quis erudit & instituit derisorem, jactura primum sit temporis; Deinde & alii conatum irrident, tanquam rem vanam, & operam male collocatâ; Postremo derisor ipse sciëntiam, quam didicit, fastidio habet. At majore cum periculo transigitur res in reprehensione impii; qui non solum impius non aufcultat; sed & cornua obvertit, & reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis profcindit, aut saltem postea apud alios criminatur.

Parabola.

7. *Filius sapiens lætificat partem: Filius vero stultus molestus est matri suæ.*

Explicatio.

Distinguitur solatio atq; ægritudines œconomicae, patris videlicet & matris, circa liberos suos. Etenim filius prudens & frugi, præcipuo solatio est patri, qui virtutis pretium melius novit, quam mater; ac propterea filii sui indoli, ad virtutem propellæ, magis gratulatur: Quin etiã gaudium illi fortasse affert institutum suum, quod filium tam probe educavit; illiq; honestatem morum, præceptis & exemplo, impresserit: E contra mater calamitate filii plus compatitur & indolet, tum ob affectum maternum magis mollè, & tenerum; tum fortasse indulgentiæ suæ conscia, qua eum corrupert, & depravaverit.

Parabola.

8. *Memoria iusti cum laudibus; at nomen impiorum putrescet.*

Explicatio.

Distinguitur inter famam virorum bonorum & malorum, qualis esse soleat post obitum. Viris enim bonis, extincta invidia, (quæ famam eorum, dum vixerant, carpebat) nomen continuo efflorescit, & laudes magis indes in valescunt: At viris malis (licet fama eorum, per gratiam amicorum & factionis suæ hominum, ad breve tempus manserit) paulo post facti diu nominis oboritur, & postremo laudes illæ evanescunt in infamiam, & veluti in odorem gravem & tetrum, desinunt.

Parabola.

9. *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.*

Explicatio.

Utile admodum monitum, de discordiis & turbis domesticis. Plurimi enim, ex dissidiis uxorum, aut ex heredationibus filiorum, aut mutationibus frequentibus familiae, magna sibi spondent; ac si inde, vel animi tranquillitas, vel rerum suarum administratio felicior, sibi obventura foret. Sed plerumq; abeunt spes suæ in ventos. Etenim, tum mutationes illæ, ut plurimum; non cedunt in melius; tum etiam, perturbatores isti familiae suæ molestias varias, & ingratitude eorum, quos, aliis præteritis, adoptant, & deligunt, sæpe numero experiantur. Quin & hoc pacto rumores sibi progignunt non optimos, & famas ambiguas: Neq; enim male à Cicerone notatum est, *Omniem famam à domesti-*

cis manare. Utrumq; autem malum per ventorum possessionem eleganter à Salomone exprimitur: Nam & expectationis frustratio, & rumorum suscitatio, ventis recte comparantur.

Parabola.

10. *Melior est finis orationis, quam principium.*

Explicatio.

Corrigit parabola errorem frequentissimum, non solum apud eos, qui verbis præcipue student, verum etiam apud prudēiores. Is est, quod homines de sermonum suorum aditu atq; ingressu magis sint solliciti, quam de exitu, & accuratius exordia & præfatiunculas meditentur, quam extrema orationum. Debuerant autem nec illa negligere, & ista, ut longe potiora, præparata & digesta apud se habere; revolventes secum, & quantum fieri potest, animo prospicientes, quis tandem exitus sermonis sit futurus, & quomodo negotia inde promoveri & maturari possint. Neq; hic finis. Quinimo non epilogos tantum & sermonum, qui ad ipsa negotia spectant egressus, meditari oportet; verum etiam & illorum sermonum cura suscipienda, quos sub ipsum discessum commode & urbane injicere possint, licet à negotio prorsus alienos. Equidem novi Consiliarios duos, viros certe magnos, & prudentes, & quibus onus rerum tunc præcipue incumberebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus suis de negotiis ipsorum communicarent, colloquia, in rebus ad ipsa negotia spectantibus, nunquam terminarent; verum semper, aut ad jocum, aut aliud aliquid, quod audire erat volupe, diverticula quaerent; atq; ut adagio dicitur, sermones marinos aqua fluviatilis sub extremum abluerent. Neq; hoc illis inter artes postremum erat.

Parabola.

11. *Sicut musca mortuae fœtere sadiunt unguentum optimum; sic hominem pretiosum sapientiã & gloriã, parva stultitia.*

Explicatio.

Iniqua admodum & misera est conditio hominum virtute præcellentium, (ut optime notat parabola) quia erroribus eorum quantumvis levissimis, nullo modo ignoscitur. Verum quemadmodum in gemma, valde nitida minimum quodq; granulum, aut nubecula, oculos ferit & molestia quadam afficit; quod tamen si in gemma vitiosiore reperiatur foret, vix notam subiret: Similiter in viris singulari virtute præditis, minima quæq; vitia statim in oculos & sermones hominum incurrant, & censura perstringuntur graviore: quæ in hominibus mediocribus aut omnino laterent, aut veniam facile reperirent. Itaque viro valde prudenti, parva stultitia; valde probò, parvum peccatum; urbano & moribus eleganti paululum indecori, de fama & exultatione multum detrahit. Adeo ut non pessimum foret viris egregiis, si nonnulla absurda (quod citra vitium fieri possit) actionibus suis immiscerent; ut libertatem quandam sibi retineant, & parvorum defectuum notas confundant.

Parabola.

12. *Homines derisores civitatem perdunt, sapientes vero avertunt calamitatem.*

Explicatio.

Mirum videri possit, quod in descriptione hominum, qui ad Respubl. labefactandas & perdendas veluti natura comparati & facti sunt, delegerit Salomon characterem; Non hominis superbi & insolent-

insolentis; Non tyrannici & crudelis; Non temerarii & violenti; Nō impii & scelerati; Nō iniusti & oppressoris; Non seditiosi & turbulenti; Non libidinosi & voluptuarii. Non deniq; insipientis & inhabilis: Sed *derisoris*. Verum hoc sapientia ejus Regis, qui Rerum publ. conservatione & eversione optime norat, dignissimum est. Neq; enim similis fere est pestis Regnis & Rebus publ. quam si Consiliarii Regū, aut Senatores, quiq; gubernaculis rerum admoventur, sint ingenio *derisores*. Hujusmodi enim homines periculorum magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, semper extenuant; iisque, qui pericula, prout par est, ponderant, veluti timidus insultant: Consultandi & deliberandi maturas moras, & meditata disceptationes, veluti rem oratoriā, & ad diū plenā, & ad summas rerum nihil facientē, substantant. Famam ad quam Principum Consilia præcipue sunt componenda, ut *salvā vulgi*, & rem cito prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & auctoritatem, ut reticula quædam quibus res majores minime cohiberi debeant, nil morantur: Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, ut somnia quædā, & apprehensiones melancholicas, rejiciunt: Viris revera prudentibus, & rerum peritis, atq; magni animi, & consilia, dieteris & facetiis illudunt. Deniq; fundamenta omnia regiminis politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia cuniculis, & non impetu aperto, hæc res agitur. Neq; cæpit esse inter homines (prout meretur) suspecta.

Parabola.

13. *Princeps, qui libenter præbet aures verbis mendacis, omnes servos habet improbos.*

Explicatio.

Cum *Princeps* talis fuerit, ut susurrionibus, & sycophantiis, absq; judicio faciles & credulas aures præbeat, spirat omnino, tanquam à parte *Regis*, aurt pestilens, quæ omnes *servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii metus *Principis* rimantur, eosq; narrationibus fictitiis exaggerant: Alii invidia furias concitant, præsertim in optimos quosq; Alii criminationibus aliorum, proprias sordes, & conscientias malas eluunt: Alii amicorū suorum honoribus & desideris velificant, competitorum eorum calumniando, & mordendo: Alii fabularum argumenta, contra inimicos suos, tanquam in scena, componunt: & innumera hujusmodi. Atq; hæc illi, qui *ex servis Principis* ingenio sunt magis improbo. At illi etiam, qui *Natura* probiores sunt, & melius morati, postquam in innocentia sua parum præsidii esse senserint, (quoniam *Princeps* verā à falsis distinguere non novit) morum suorum probitatem exuunt, & ventos aulicos captant, iisque servilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cuius animo omnia sunt tanquam indita & jussa*. Atq; bene Cominæus; *Præstat, servum esse Principis, cuius suspicionum non est finis, quam ejus, cuius credulitatis non est modus*.

Parabola.

14. *Iustus miseretur anima jumentis sui; sed misericordia impiorum crudelis.*

Explicatio.

Inditus est, ab ipsa *Natura*, homini, *miseri cordia* affectus nobilis, & excellens; qui etiā ad *animalia bruta* extenditur; quæ, ex ordinatione divina, ejus imperio subjiciuntur. Itaq; habet ista *miseri cordia*

analogiam quandam, cum illa Principis erga subditos. Quinetiam illud certissimum est, quod quod dignior est anima, eo pluribus compatiatur. Etenim animæ angustæ, & degeneres, hujusmodi res ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est portio universi, ex communiōne afficitur. Quare videmus, sub veteri lege haud paucā fuisse præcepta, non tam mere *ceremonialia*, quam *miseri cordia instituta*: Quale fuit illud, *de non comedendo carnem cum sanguine ejus*; & similia. Etiam in sectis *Esæorum*, & *Pythagæorum*, ab esu animalium omnino abstinabant. Quod etiā hodie obtinet (superstitione in violata) apud incolas nonnullos Imperii *Mogollenis*. *Quin & Turcæ* (Gens licet, & stirpe & disciplina, crudelis, & sanguinaria) Brutis tamen *eleëmofynas* largiri solent; neq; animalium vexationes & torturas fieri sustinent. Verum, ne forte hæc, quæ diximus, omnis generis *miseri cordia* patrocinati videantur, salubriter subjungit *Salomon*, *impiorū misericordias esse crudeles*. Eæ sunt quando hominibus sceleratis & facinorosis parcitur, justitiæ gladio feriendis: Crudelior enim hujusmodi *miseri cordia*, quam crudelitas ipsa. Nā crudelitas exercetur in singulos: at misericordia illa universum facinorosorū exercitū, concessa impunitate, in homines innocentes armat & immitit.

Parabola.

15. *Totum spiritum suum profert stultus; at sapiens reservat aliquid in posterum.*

Explicatio.

Corrigit parabola præcipue (ut videtur) non hominum vanorum inutilitatem, qui dicenda, tacenda, facile proferunt: non *Parthesiam* illam, qua absq; discrimine & judicio in omnes & omnia involant: nō garrulitatem; qua ad nauseam usq; aliis obtrepunt: sed vitium aliud magis occultum; nempe sermonis regimen minime omnium prudens & politicum; hoc est, cum quis ita sermonē (in colloquiis privatis) instituit, ut, quæcunque in animo habet, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquā uno spiritu, & oratione continuata, proferat. Hoc enim plurimum negotiis officit. Siquidem primo, *oratio intercisā*, & per partes infusa, longe magis penetrat quam continuata; quoniam in continuata pondus rerum non distincte & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet, sed ratio rationem, antequam penitus insederit, expellit. Secundo, nemo tam potenti & felici eloquentia valet, ut primo sermonis impetu eum, quem alloquitur, *mutum & elinguem plane reddat*: quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortasse objiciet. Tū vero accidit, ut quæ in refutationem aut replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & antea delibata, vires suas & gratiam amiserint. Tertio si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primo, aliud subinde injiciens; sentiet ex ejus, quem alloquitur, vultu, & responso, quomodo singula illum affecterint, quam in partem accepta fuerint; ut, quæ adhuc restant dicenda, cautius aut supprimat, aut excerpant.

Parabola.

16. *Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet cessare magna peccata.*

Explicatio.

Præcipit parabola, quomodo se quis gerere debeat, cum iram atque indignationem principis incurrit.

K 3

incutit. Præceptum duplex. Primo, ut non dimittat loci suum. Secundo, ut curatiōi, tanquam in morbo aliquo gravi, diligenter & caute attendat. Consvenerunt enim homines, postquam commotos contra se Principes suos senserint, partim ex dedecoris impatientia, partim ne vulnus observando reficerent, partim ut tristitiam & humilitatem eorum Principes sui perspiciant, se à muneribus & functionibus suis subducere, quin etiam interdum ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in Principum manus restituere. At Salomon, hanc medendi viam, veluti noxiam, improbat: idq; summa profecto ratione. Primo enim, dedecus ipsum nimis illa publicat; unde tum inimici, atq; invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum amici timidiore ad subveniendum. Secundo, hoc pacto fit, ut Principis ira, quæ fortasse, si non evulgaretur, sponte concideret, magis figatur, & veluti principio jam facti hominis deturbandi, in præcipitium illius feratur. Postremo, Seccessus iste, aliquid sapit ex malevolo, & temporibus infenso: Id quod malum indignationis, malo suspicionis cumulat. Ad curatiōem autem pertinent ista. Primo, caveat ante omnia, ne stupiditate quadam, aut etiam animi elatione, indignatione Principis minime sentire, aut inde, prout debet, afflicti, videatur. Hoc est, ut & vultum, non ad tristitiam contumacem, sed ad mœstitiam gravem atq; modestā componat: & in rebus quibuscunq; agendis se minus solito hilarem & lætum ostendat: Quin & in rem suam erit, amici alicujus opera, & sermone, apud Principem uti, qui, quanto doloris sensu in intimis excrucietur, tempestive insinuet. Secundo, occasiones omnes, vel minimas, sedulo evitet, per quas aut res ipsa, quæ indignationi causam præbuit, refricetur, aut Princeps denuo excandescēdi, & ipsum, quacunq; de causa, coram aliis objurgandi, ansam arripiat. Tertio, perquirat etiam diligenter occasiones omnes, in quibus opera ejus Principi grata esse possit: ut & voluntatem promptam redimendi culpam præteritam ostendat: & Princeps suos sentiat, quali tandem servo, si eum dimittat, privari se contigerit. Quarto, Culpam ipsam, aut sagaciter in alios transferat; aut animo illam non malo commissam esse insinuet: aut etiam malitiam illorum, qui ipsam Regi detulerunt, vel rem supra modum aggravarunt, indicet. Deniq; in omnibus evigilet, & curatiōi sic intentus.

Parabola.

17. Primus in causa sua justus: cum venit altera pars, & inquirat in eum.

Explicatio.

Prima in unaquaq; causa informatio, si paulisper animo judicis insederit, altas radices agit, eumq; imbuit, & occupat: adeo ut ægre elui possit, nisi aut manifesta aliqua fallitas in materia informationis, aut artificium aliquod in eadē exhibenda deprehendatur. Etenim nuda & simplex defensio, licet justa sit & preponderans, vix præjudicium informationis primæ compensare, aut libram justitiæ semel propendentem ad æquilibrium reducere, per se valet. Itaq; & judici tantissimum, ut nihil, quod ad merita cause spectat, prelibetur, priusquam utraq; pars simul audiatur: & defensori optimum, si judicem senserit præoccupatum, in hoc potissimum (quantum dat causa) incumbere, ut versutiam aliquam, & dolum malum, ab adversa parte, in judicis abusum adhibutum, detegat.

Parabola.

18. Qui delicate à pueritia nutrit servum, postea sentiet eum contumacem.

Explicatio.

Servandus est, Principibus & Dominis, ex consilio Salomonis, in gratia & favore suo erga servos modus. Is triplex est. Primo, ut promoveantur per gradus, non per saltus: Secundo, ut inserdum assuefiant repulsa: Tertio, (quod bene præcipit Macciavellus) ut habeant præ oculis suis semper aliquid, quo ulterius aspirare possint. Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubio Principis in fine à servis suis, loco animi grati, & officiosi, fastidium & contumaciam. Etenim, ex promotione subita, oritur insolentia: ex perpetua desideratorum adeptione, impatientia repulsa: Denique si vota desint, decritidem alacritas & industria.

Parabola.

19. Vidisti virum velocem in opere suo: coram Regibus stabit, nec erit inter ignobiles.

Explicatio.

Inter virtutes, quas Reges, in delectu servorum, potissimum spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis celeritas, & in negotiis expediendis strenuitas. Viri profunda prudentia Regibus suspecti, utpote qui nimium sint inspectores, & dominos suos, infacios & invitos, ingeniis sui viribus (tanquam machina) circumagere possint. Populares, in visis: utpote qui Regum Luminibus officiant, & oculos populi in se convertunt. Animosi, pro turbulentis læpe habentur, & ultra, quam par est, aufuris. Probi, & vitæ integræ, tanquam difficiles existimantur, nec ad omnes nutus heriles apti. Deniq; non est virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, qua Regum animi offendantur: Sola velocitas admittenda: nihil habet, quod non placeat. Insuper, motus animorum regionum celeres sunt, & moræ minus patientes. Putant enim, se quidvis efficere posse: Illud tantum deesse, ut cito fiat. Itaque antea omnia iis grata est celeritas.

Parabola.

20. Vidi cunctos viventes, qui ambulat sub sole, cum adolescente secundo, qui consurgit pro eo.

Explicatio.

Notat parabola vanitatem hominum, qui se agglomerare solent ad successores designatos principis. Radix autem hujus rei est insania illa, hominum animis penitus à natura insita: nimirum ut spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectetur magis iis, quæ sperat, quam iis, quæ fruitur. Quinetiam novitas humanæ naturæ grata est, & avidè expetit. In successore autem Principis ista duo concurrunt: Spes & Novitas. Innuit autem parabola idem, quod olim dictum erat; primo à Pompejo ad Syllam; postea à Tibertio de Macrone: Plures adorare solem orientem, quam occidentem. Neq; tamè imperantes multum hac re comoverunt, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit, sed rident potius hominum levitatem, nec pugnant cum somniis: Est autem (ut aiebat ille) spes vigilantis insomnium.

Parabola.

21. Erat Civitas parva, & pauci in ea viri. Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam instruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta est oblatio: inventusq; est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit eam per sapientiam suam: & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

Explicatio.

Explicatio.

Describit *parabola ingenium hominum pravum & malevolum*. In rebus duris, & angustis, confugiunt fere ad viros prudentes, & strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimum autem tempestas transierit, ingrati demum erga conservatores suos reperiuntur. Macciavellus vero, non sine causa, instituit quaestionem, *Uter ingrator esset erga benemeritos, Principes, aut populus?* Sed interim utrumq; ingratiudinis arguit. Attamen hoc non solum ex ingratiudine Principis aut populi oritur, sed accedit plerumque his invidia procerum, qui secreto indolent eventui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & meritum hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

Parabola.

22. *Iter pigrorum, quasi sepes spinarum.*

Explicatio.

Elegantissime ostendit *parabola, pigritiam* in fine laboriosam esse. Diligentia enim, & sedula praeparatio, id praestant, ut pes in aliquod offendiculum non impingat: sed ut complanetur via, antequam ineatur: At qui piger est, & omnia in extremum momentum executionis differt, necesse est, ut perpetuo, & singulis passibus, quasi per rubos & sentes incedat, qui eum subinde detineant, & impediunt. Idem observari possit etiam in familia regenda: in qua, si adhibeatur cura & providentia, omnia placide & veluti sponte procedunt, absque strepitu, & tumultu: Sin haec desint, ubi major aliquis motus inter venerit, omnia simul agenda tumultim occurrunt: tumultuantur servi, & des personant.

Parabola.

23. *Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit: Iste & pro buccella panis deseret veritatem.*

Explicatio.

Prudentissime notat *Parabola, in iudice magis perniciosam esse facilitatem morum, quam corruptelam munerum*. Munera enim haudquaquam ab omnibus deferuntur: at vix ulla est causa, in qua non inveniatur aliquid, quod flectat iudicis animu, si personas respiciat. Alius enim respicietur, ut popularis; Alius, ut maledicus; Alius, ut dives; Alius, ut gratus: Alius, ut ab amico commendatus. Deniq; omnia plena sunt iniquitatis, ubi dominatur respectus personarum: & levi omnino de causa, veluti pro buccella panis, iudicium pervertetur.

Parabola.

24. *Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbro vehementi, in quo paratur fames.*

Explicatio.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub fabula Hirudinis, utrimq; nimirum, plene, & vacuae. Pauperis enim & famelicis oppressio longe gravior est, quam oppressio per divitem & repletum: quippe quae omnes exactionum technas, & omnes nummorum angulos, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam spongiis assimilari, quae aridae fortiter sugunt; madidae, non item. Monitum autem utile continet: tum erga Principes, ne praefecturas provinciarum, aut Magistratus, viris indigentibus, & obaeratis, committant: tum erga populos, ne Reges suos cum nimia egestate conflictari permittant.

Parabola.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est iustus cadens coram impio.*

Explicatio.

Præcipit *parabola, rebus publicis ante omnia cavendum esse de iniquo & infami iudicio, in causa aliqua celebri & gravi*: praesertim ubi non absoluitur innoxius, sed condemnatur insons. Etenim iniuriæ inter privatos grassantes, turbant quidem & polluunt *latus justitiae*, sed tanquam in rivulis. Verum iudicia iniqua, qualia diximus, à quibus exempla petuntur, fontes ipsos *justitiae* inficiunt, & inquinant. Postquam enim tribunal cesserit in partes iniustitiae, status rerum vertitur tanquam in latrocinium publicum: Fitque plane, ut *homo homini sit lupus*.

Parabola.

26. *Noli esse amicus homini iracundo, ne ambulato cum homine furioso.*

Explicatio.

Quanto religiosius amicitiae iura inter bonos servanda & colenda sunt, tanto magis cavendum est, jam usq; à principio, de *prudente amicorum delectu*. Atq; amicorum natura & mores, quantum ad nos ipsos spectant, omnino ferendi sunt. Cum vero necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua amicitiae conditio est. Itaq; inter est imprimis, ut praecipit Salomon, ad vitæ pacem, & praesidia, ne res nostras cum *hominibus iracundis*, & qui facile lites & jurgia provocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim genus amicorum perpetuo nos contentionebus & factionibus implicabit: ut aut amicitiam abrupte, aut incolumitati propriae deesse, cogamur.

Parabola.

27. *Qui celat delictum, querit amicitiam: sed qui altero sermone repetit, separat a federatis.*

Explicatio.

Duplex, concordiam tractandi, & animos reconciliandi, via. Altera, quae incipit ab *amnestia*; Altera, quae à *repetitione injurarum*, subjungendo apologias, & excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici, *Qui pacem tractat, non repetitis conditionibus dissidet, is magis animos dulcedine concordiae fallit, quam aequitate componit*. Verum Salomon, illo scilicet prudentior, in contraria opinione est; & *amnestiam* probat, *repetitionem* prohibet. Etenim in *repetitione* haec insunt mala; tum quod ea sit veluti *unguis in ulcere*; tum quod *periculum impendeat a nova altercatione*, (siquidem de injuriarum rationibus inter partes nunquam conveniet,) tum denique quod *deducat rem ad apologias*; At utraque pars, malit videri, potius offensam remisisse, quam admisisse exculationem.

Parabola.

28. *In omni opere bono erit abundantia, ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.*

Explicatio.

Separat Salomon hac *parabola* fructum laboris *linguae* & laboris *manuum*; quasi ex altero proveniat *egestas*, ex altero *abundantia*. Etenim fit fere perpetuo, ut, qui multa effutunt, jactant multa, multa promittunt, egeni sint, nec emolumentum capiant ex illis rebus, de quibus loquuntur. Quin etiam, ut plurimum, industrii minime sunt, aut impigri ad opera, sed tantummodo sermonibus se, tanquam vento, pascunt & fatiant. Sane, ut poeta loquitur, *Qui silet, est firmus*. Is qui concisus

est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui vero è contra conscius est, auras se inanes captate, multa & mira apud alios prædicat.

Parabola.

29. *Melior est correptio manifesta, quam amor occultus.*

Explicatio.

Reprehendit parabola mollitiem amicorum, qui amicitia privilegio non utuntur in admonendo libere & audacter amicos, tam de erroribus, quam de periculis suis. *Quid enim faciam* (solet hujusmodi mollis amicus dicere) *aut quo me vertam? Amo illum quantum quis, maxime; meque, si quid illi adversi contigerit, ipsius loco libenter substituerim: Sed novi ingenium ejus; si libere cum eo egero, animum illius offendam; saltem contristabo; Neque tamen proficiam; Atq; citius cum ab amicitia mea alienabo, quam ab iis, quæ in animo fixa habet, abducam.* Hujusmodi amicum, tanquam enervem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis ab inimico manifesto, quam ab ejus generis amico, sumi posse pronunciat. Si quidem ea fortasse audire ei contigerit ab inimico per contumeliam, quæ amicum nullat præ nimia indulgentia.

Parabola.

30. *Prudens advertit ad gressus suos, Stultus divertit ad dolos.*

Explicatio.

Duæ sunt prudentia species. Altera vera & sana: Altera degenerat & falsa, quam Salomon *stultitia* nomine appellare non dubitat. Qui priori se deserit, viis & vestigiis propriis cavet, periculis prospiciens, meditans remedia: proborum opera utens, contra improbos se ipsum muniens, cautus inceptu, receptu non imparatus; in occasiones attentus, contra impedimenta strenuus: cum innumeris aliis, quæ ad sui ipsius actiones & gressus regendos spectant. At altera species, tota est confusa ex fallaciis & astutiis, spemq; ponit omnino in aliis circumveniendis, iisdemq; ad libitum effingendis. Hanc merito rejicit parabola, non tantum ut improbam, sed etiam ut *stultam*. Primo enim, minime est ex iis rebus, quæ in nostra sunt potestate, nec etiam aliqua constanti regula nititur: Sed nova quotidie comminiscenda sunt stratagemata, prioribus fatiscientibus, & absoletis. Secundo, qui vafri & subdoli hominis famam & opinionem semel incurrerit, præcipuo se ad res gerendas instrumento prorsus privavit, hoc est, *fide*: Itaque omnia parum votis suis consentientia experietur. Postremo, artes istas, utcumque pulchre videantur, & complacent; attamen sæpius frustrantur, quod bene notavit Tacitus: *Consilia callida & audacia, exspectatione lata, tractatu dura, eventu tristia.*

Parabola.

31. *Noli esse justus nimium, nec sapientior, quam oportet; cur abripere subito?*

Explicatio.

Sunt tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus certissimum est exitium.* Atque hoc viris virtute & justitia egregiis, aliquando subito, aliquando diu ante prævisum, contingit. Quod si adjungatur etiam prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad propriam incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut ruina eorum subito obveniat ex occultis omnino & obscuris consiliis, quibus & evi-

tetur invidia, & pernitias ipsos imparatos adoriatur. Quod vero ad illud *Nimum*, quod in *Parabola* ponitur, (quandoquidem non Periantri alicujus, sed Salomonis verba sunt ista; Qui mala in hominum vita sæpius notat, nunquam præcipit) intelligendum est, non de virtute ipsa, (in qua *Nimum* non est,) sed de vana ejus atque invidiosa affectatione, & ostentatione. Simile quiddam inquit Tacitus de Lepido, Miraculi loco ponens, quod nunquam servilis alicujus sententiæ auctor fuisset, & tamen tam sævis temporibus incolumis mansisset: *Subit* (inquit) *cogitatio, utrum hæc fato regantur, an etiam sit in nostra potestate, cursum quandam tenere inter deformæ obsequium, & abruptam contumaciam, medium, periculo simul & indignitate vacuum.*

Parabola.

32. *Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.*

Explicatio.

Distinguit Parabola inter *Sapientiam* illam, quæ in verum habitum increverit, & maturerit, & illam, quæ natat tantum in cerebro & conceptu, aut sermone jaçtatur, sed radices altas non egerit. Si quidem prior, oblata occasione, in qua exerceatur, illico excitatur, accingitur, dilatatatur, adeo ut se ipsa major videatur: Posterior vero, quæ ante occasionem alacris erat, occasione data, fit attonita & confusa, ut etiam ipsi, qui ea se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; annon præceptiones de ea fuerint insomnia mera, & speculationes inanes?

Parabola.

33. *Qui laudat amicum voce alta, surgendo manens, erit illi loco maledictio.*

Explicatio.

Laudes moderatæ, & temperatæ, & per occasionem prolata, famæ hominum atque etiam fortunæ, plurimum conferunt. At immoderatæ, & streperæ, & importune effusæ, nihil profunt: imo potius, ex sententia *Parabola*, impense nocent. Primo enim manifesto se produnt, aut ex *nimia benevolentia oriundas*, aut ex *composito affectatas*; quo colaudatum potius falsis præconiis demereantur, quam veris attributis ornent. Secunda, *laudes parca & modesta, invitant fere presentes*, ut ipsi etiam aliquid adiciant; profusæ contra & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertio, (quod caput rei est) conflatur illi invidia, qui *nimum laudatur*: cum *laudes omnes nimie*, videantur spectare ad contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

Parabola.

34. *Quomodo in aquis resplendent facies: sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.*

Explicatio.

Distinguit Parabola inter mentes prudentium, & caterorum hominum; Illas aquis aut speculis comparans, quæ species & imagines rerum recipiunt: cum alteræ similes sint terræ, aut lapidis imposito, in quibus nihil reflectitur. Atq; eo magis apte comparatur *animus hominis prudentis* ad *speculum*: quia in *speculo imago propria* spectari possit, una cum *imaginibus aliorum*: Id quod *oculis* ipsis sive *speculo* non conceditur. Quod si *animus prudentis* adeo capax sit, ut innumera ingenia & mores obsec-

vate & internoscere possit; superest, ut detur opera, quo reddatur non minus *varius applicatione*, quam *representatione*;

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

Atque his *Salomonis Parabolis*, diutius fortasse immorati sumus, quam pro modo exempli; dignitate & rei ipsius, & auctoris, longius proveci.

Neque tantum in usu erat apud Hebræos, sed alibi etiam Præcorum sapientibus frequentissimum; ut si cuiuspiam observatio in aliquid incidisset, quod vitæ communi conducibile fuisset, id redigeret & contraheret in brevem aliquam *sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiam *Fabulam*. Verum, quod ad *Fabulas*, (sicut aliud dictum est) illæ exemplorum vicarii, & supplementa, olim extiterunt: Nunc quando tempora *historiarum* copia abundant, ad animatum scopum rectius & alacrius collimatur. At motus scribendi, qui optime convenit argumento tam vario & multiplici, (quale est *tractatus de negotiis & occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit Macciavellus, ad tractandas res Politicas; nimirum per observationes, sive *discursus* (ut loquuntur) super *historiam & exempla*. Nam scientiæ, quæ recentior, & quasi in conspectu nostro, ex particularibus elicitor, viam optime novit, particularia denuo repetendi: Atque certe ad Practicam longe conducit magis, cum *discursus* sive *disceptatio* sub exemplo militat, quam cum exemplum *disceptationi* subjungitur. Neque enim hic ordo tantum spectatur, sed res ipsa. Cum enim exemplum statuitur tanquam *disceptationis* basis, univervo cum circumstantiarum apparatu proponi solet, quæ *discursum* interdum corrigant, interdum suppleant; unde fit loco exemplaris ad imitationem, & practicam: Ubi contra exempla, in gratiam *disceptationis* adducta succincte & nude citantur, & tanquam mancipia, nutus tantum *disceptationis* observant.

Hoc vero discriminis operæ pretium fuerit observasse; quod sicut *historia temporum* optimam præbent materiam ad *discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciavelli; ita *historia vitarum* optime adhibentur ad *documenta de negotiis*; Quoniam omnem occasionum & negotiorum, tam grandium quam leviorum, varietatem complectuntur. Imo reperire est basin ad *præceptiones de negotiis*, utraq; illa *historia* adhuc commodior: Ea est, ut *discursus* fiant super *epistolas*, sed prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum; & alia. Siquidem *epistola* magis in proximo & ad vivum, negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *vita*. Quare jam, & de materia, & de forma portionis primæ, *doctrina de negotiis*, quæ tractat *occasionibus sparsis*, diximus; eamque inter *desiderata* numeramus.

Est & alia portio ejusdem *doctrinae*, quæ tantum differt ab illa altera, de qua diximus, quantum *sapere & sibi sapere*. Altera enim movere videtur, tanquam à centro ad circumferentiam; Altera tanquam à circumferentia ad centrum. Est enim *prudentia* quædam *consilii alitis impertiendi*, est vero & alia *suis rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquam conjunguntur, sæpius separantur. Multi siquidem in suis ipsorum rationibus instituendis prudentissimi sunt, qui tamē in rebus publicis administrandis, aut etiam consiliis dandis, nihil valent: Formi-

cæ similes; quæ creatura sapiens est ad sese tuendum, sed horto plane noxia. Hæc virtus sibi sapiendi, Romanis ipsis, licet patriæ optimis curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol sapiens fingit fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque fortuna propria*. Et Livius hanc ipsam Catoni Majori tribuit: *In hoc viro tanta vis animi & ingenii inerat, ut quocumque loco natus esset, sibi ipsi fortunam facturus videretur*.

Hoc genus *prudentia*, si quis ipsum profiteatur, & palam venditet, semper habitum est, non modo non Politicum, verum etiam in faustum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi observatum est: Qui, postquam præclara multa facinora in decus & commodum civitatis suæ, edidisset, atque Administrationis suæ (sicut tum moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hæc clausula; *Atque in hac re fortuna partes fuerunt nulla*. Contigit vero ut post id temporis nunquam ei quicquam feliciter cesserit. Sane nimis elatum hoc, & altum sapiens, eodem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicia, Fluvius est meus, & ego feci memet ipsum*, aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant & sacrificant reis suis*, aut illud etiam Poëtæ, de contemptore Deum Mezentio:

Dextram mihi, Deus, & telum, quod missile libro, Nunc adline.

Denique, Julius Cæsar, nunquam (quod memini) impotentiam cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili dicto: Cum enim Aruspex ei referret, exta reperta fuisse non bona, admurmuravit submisit: *Erunt latiora cum volo*. Quod etiam dictum, mortis suæ infortunium nō diu præcessit. Verum excessus iste fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita semper infelix. Qua propter, Viris magnis, & vere sapientibus, visum, successus quoslibet felicitati suæ, non virtuti, aut industriæ, tribuere: Nam & Sylla, *felicem se, non Magnum cognominat*; & Cæsar (melius quam supra) ad navis gubernatorem; *Cæsarem vehis, & Fortunam ejus*.

Attamen istæ sententiæ; *Faber quisque fortuna sua; Sapiens dominabitur astris; In via virtuti nulla est via*, ac similes, si intelligantur & adhibeantur potius pro calcaribus ad industriam, quam pro stapedibus ad insolentiam, magisque ut progignant in hominibus decretorum constantiam & robur, quam arrogantiæ & jactantiæ, tanquam sanæ & salutaris merito habitæ sunt, ac proculdubio in pectoribus hominum magnanimorum sedem nonnullam occuparunt; eoque ut cogitationes tales quandoque ægre dissimulent. Videmus enim, Augustum Cæsarem (quicum Avunculo suo comparatus, potius ab illo diverfus quam inferior fuit; sed Vir certe paulo moderatior) sub finem vitæ petiisse ab amicis, qui lectum ejus circumstabant, ut, postquam expirasset, sibi plauderent, quasi conficius sibi fuisset, *minum vita à se commode transactum*. Hæc quoque *doctrina* portio inter *desiderata* numeranda est: Non quin in praxi, etiam nimio plus quam oportet, usurpata sit & frequentata; Verum quod libri de illa silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in prioribus, nonnulla ejus capita recensebimus: Eamque *fabrum*

for-

fortuna, sive (ut diximus) *doctrinam de ambitu vita* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam & insolitum argumentum tractare videbor: docent do homines, quomodo *fortuna sua* fabri fieri possint, *Doctrinam* certe, cui quisvis libenter se discipulum addixerit, donec difficultatem ejusdem habuerit perspectam. Non enim leviora sunt, aut pauciora, aut minus atdua, quæ ad *fortuna* comparandam requiruntur, quam quæ ad *virtutem*: Resque est æque difficilis ac severa, fieri vere *Politicum*, ac vere *Moralem*. At hujus *doctrina* pertractatio plurimum ad literarum, tum *decus*, tum *pondus*, pertinet. Interest enim in primis *honoris* literarum, ut homines isti pragmatici sciant, eruditionem haud quaquam aviculæ, qualis est alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare solet; at nihil aliud: quinimo ex accipitris potius genere esse, ut qui nato volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde & ad *perfectiorem* literarum hoc ipsum spectat, quia legitima inquisitionis vera norma est, ut *nihil inveniatur in globo materiae, quod non habeat par allelum in globo crystallino, sive intellectu*. Hoc est, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non sit etiam *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen literæ hanc ipsam *fortuna architecturam* aliter admirantur, aut æstimant, quam ut opus quoddam inferioris generis. Nemini enim *fortuna propria*, pro dono esse sui, à Deo concessio, ullo modo digna retributio esse possit. Quin & non raro fit, ut viri virtutibus egregii *fortuna* suæ sponte renunciant, ut rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *fortuna*, quatenus virtutis ac benemerendi organum est, sua quoque *speculatione* & *doctrina*.

Ad hanc *doctrinam* pertinent præcepta, nonnulla *summaria*, nonnulla *sparsa* & *varia*. Præcepta *summaria* versantur, circa veram *notitiam*, & *aliorum*, & *sui*. Primum igitur præceptum (in quo *cardo notitiae aliorum* vertitur) illud constituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri possit) *fenestram* illam, quam olim requisivit Momus. Ille, cum in humani cordis fabrica tot angulos & recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos antractus inspicere quis possit. Hanc autem *fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibus cum intercedunt negotia, particularibus; earumque ingenis; cupiditatibus, finibus, moribus, auxiliis & adminiculis, quibus præcipue suffulciuntur & valent; & rursus, defectibus & imbecillitatibus, quaque ex parte maxime pateant & obnoxii sint; amicis, factionibus, patronis, clientelis; rursusque inimicis, invidis, competitoribus; etiam temporibus & aditibus;

(*Sola viri molles aditus & tempora noris*;) denique institutis, & normis, quas sibi præscripserunt; & similibus. Quin etiam, non solum informatio captenda est de personis, sed insuper de *actionibus* particularibus, quæ de tempore in tempus in motu sunt, & tanquam sub incude; Quomodo regantur & succedant, quorum studiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & hujusmodi. Etenim *actiones* præsentis nosse, & in se plurimum

prodest; & illud insuper habet, quod absque hoc, etiam personarum notitia valde futura sit fallax & erronea. Mutantur enim homines simul cum *actionibus*; & alii sunt, dum *actionibus* ipsis implicantur & obsidentur; alii, postquam redierint ad ingenium. Atque hæc de rebus particularibus informationes, quæ tã ad *personas* quam ad *actiones* spectant, sunt tanquam propositiones minores in omni activo Syllogismo. Nulla enim observationum aut axiomatum (unde conficiuntur majores propositiones *politice*) veritas, aut excellentia; ad conclusionis firmamentum sufficere possit; si in minore propositione fuerit erratum. Quod vero hujusmodi *notitia* comparari possit, fidei jussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde viri, tanquam aqua profunda, sed vir prudens exhauriet illud*. Quamvis autem ipsa *notitia* non cadat sub præceptum, quoniam Individuorum est; attamen mandata de eadem elicienda utiliter dari possunt.

Notitia hominum sex modis elici & hauriri potest: per *vultus* & ora ipsorum, per *verba*, per *facta*, per *ingenia* sua, per *finis* suos, denique per *relationes* aliorum. Quantum ad *vultus* attinet, minime nos moveat vetus adagium, *fronti nulla fides*: Licet enim hoc ipsum non perperam dictum sit, de *vultus* & *gestu* compositione externa & generali; attamen subsunt subtiliores quidam motus, & labores *oculorum*, *oris*, *vultus*, & *gestus*: Ex quibus referatur & patet (ut eleganter ait Q. Cicero) veluti *Ianua quadam animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior? At Tacitus, notans characterem & modum loquendi diversum; quo usus est Tiberius in laudando apud Senatum Res à Germanico & à Druso gestas, de laudibus Germanici sic: *Magis in speciem adornatis verbis, quam ut penitus sentire videretur*. De laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fida oratione*. Iterum Tacitus, eundem Tiberium, alias etiam ut non nihil pellucidum, notans: *in aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium verborum; solutius vero loquebatur, quando subveniret*. Sane difficile reperitur simulationis artifex aliquis tam peritus & egregius; aut *vultus* aliquis ita coactus, & ut ille loquitur, *jussus*; qui à sermone artificioso & simulatorio possit istas notas seungere, quin aut sermo sit solito *solutior*, aut magis *vagus* & *oberrans*, aut magis *aridus* & quasi *eluctans*.

Ad *verba hominum* quod attinet, sunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *meretricia*. Sed isti *meretricii succi* optime deprehenduntur duobus modis; Cum scilicet *proferuntur verba* aut *ex improviso*, aut in *perturbatione*. Sic Tiberius, cum ex Agrippinæ verbis aculeatis subito commotus esset, & non nihil abreptus, extra innatæ simulationis terminos pedem protulit; *Audita hæc* (inquit Tacitus) *raram occultis pectoris vocem elucere; correptamque, Græco versu, admonuit; Ideo ledi, quia non regnaret*. Quare Poëta perturbatione hujusmodi non in scite appellat *torturas*, quod ab iis secreta sua prodere homines compellantur;

— *Vinotortus & ira*.

Ipsa sane testatur experientia, paucos admodum reperiri, qui erga arcana sua tam fidi sint, animumque gerant adeo obfirmatum, quin interdum ex iracundia, interdum ex jactantia, interdum ex intima erga amicum benevolentia; interdum ex animi

animi imbecillitate, qui se mole cogitationum onerari amplius non sustineat, interdum denique ex alio quopiam affectu, intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia finis animi excutit, si simulatio simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic mendacium, & erues veritatem.*

Quin & factis ipsis, licet humani animi pignora sint certissima, non prorsus tamen fidendum, nisi diligenter ac attente pensatis prius illorum & magnitudine, & proprietate. Illud enim verissimū; *Præus sibi in parvis fidem præstruit, ut majore emolumento fallat.* Italus vero seipsum. *In ipso stare lapide putat, ubi præco prædicat,* si melius solito tractetur, absq; causa manifesta. Etenim officia ista minora homines reddunt oscitantes, & quasi confopitos, tam ad cautionem, quam ad industriam: Atq; recte à Demosthene appellantur *alimenta sordida.* Porro proprietatem & naturam nonnullorum factorum, etiam quæ beneficiorum loco habentur, subdolum & ambiguam, luculentur cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditum cum eo in gratiam, sed fide pessima, plurimos ex Antonii Amicis ad dignitates eiecit; *Simul amicis ejus præfecturas & tribunas largitur.* Hoc autem actu Antonium non nunivi, sed exarmavit penitus & desolavit, amicitias ejus ad se transferendo.

Certissima autem clavis, ad animos hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscentis, vel ingenii & naturis ipsorum, vel finibus & intentionibus. Atq; imbecilliores certe & simpliciores, ex ingenii; Prudentiores autem, & rectiores: ex finibus suis optime judicantur. Certe prudenter & facete (licet meo judicio minus vere) dictum fuit à nuntio quopiam Pontificis, sub reditu ejus à Legatione apud Nationem quandam, ubi tanquam Ordinarius refererat. Interrogatus de delectu Successoris sui, consilium dedit, *nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie prudens esset, sed potius mediocriter tantum, quoniam (inquit) ex prudentioribus nemo facile conjiciet, quid verisimile foret illius gentis homines facturos.* Sane non raro intervenit ille error, & maxime familiaris est Vitiis Prudentibus, ut ex modulo ingenii proprii aliis metiantur, ac proinde ultra scopum sepius jaculentur, supponendo quod homines majora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus technis utantur, quam quæ illorum animos unquam subiecit. Quod etiam eleganter innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, prudentia, fidei, semper minores inveniri rationes, quàm quis putaret.* Quare in levioris ingenii hominibus, quia multa absurda faciunt, capienda est cōjectura potius ex propensionibus ingeniorum, quam ex destinationibus finium. Porro, Principes quoque (sed longe aliam ob causam) ab ingenii optime judicantur: Privati autem ex finibus. Principes enim fastigium adepti humanorum desideriorum, nullos fere sibi propositos fines habent, ad quos præsertim vehementer & constanter aspirant: ex quorum finium situ & distantia, reliquarum suarum actionum possit excipi & confici Directio & Scala: Id quod inter alia, causa est vel præcipua, ut corda eorum (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia.* At privatorum nullus est, qui non sit plane veluti viator, & proficiscatur intente ad aliquam itineris metam, ubi

consistat: unde non male divinare quis poterit quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad finem suum, probabile est facturum: Sin sit in contrarium finis, minime. Neq; de finium aut ingeniorum in hominibus diversitate informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparate: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cum se Petronio Turpiano inferiorem sentiret in voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis, *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est,* & hoc pacto æmulum eiecit.

Ad notitiam quod attinet, de hominum animis, secundariam, nimirum, quæ ab aliorum relatione desumitur, breviter dicere sufficiet. Defectus & vitia didiceris optime ab inimicis: Virtutes & facultates ab amicis: Mores & tempora à famulis: Opiniones & meditationes ab intimis familiaribus, cum quibus frequentius colloquia miscent. Fama popularis levis est, & superiorum judicia minus certa: Etenim coram illis tectiores incedunt homines; *Verior fama è domesticis emanat.*

Verum ad inquisitionem istam universam via maxime compendiaria in tribus consistit. Primum, ut amicitias multas compatemus, cum ejusmodi hominibus, qui multiplicem & variam habent, tam rerum, quam personarum, notitiam: In primis vero enitendum, ut saltem singulas habeamus præsto, qui, pro negotiorum atq; hominum diversitate, nos de unaquaque re certiores facere & solide informare possint. Secundo, ut prudens temperamentum & mediocritatem quandam persequamur, & in libertate sermonis, & in taciturnitate: frequentius libertatem usurpantes: at, cum res postulat, silentium. Libertas liquidem in sermone, etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur: Et sic multa deducit ad notitiam nostram: At taciturnitas fidem conciat, efficitque, ut ament homines secreta sua apud nos, tanquam in sinu, deponere. Tertio, is nobis paulatim acquirendus est habitus, ut vigilante & præsentis animo, in omnibus colloquiis & actionibus, simul & rem, quæ instat, geramus, & alia, quæ incidunt, observemus. Nam sicut Epictetus præcipit, ut Philosophus, in singulis suis actionibus, ita secum loquatur: *Et hoc volo, & etiam institutum servare;* Sic Politicus in singulis negotiis ita secum statuatur: *Et hoc volo, atque etiam aliquid, quod in futurum usus esse possit, addiscere.* Itaque, qui eo sunt ingenio, ut nimirum hoc agant, & toti sint in præsentis negotio quod in manibus habent, de illis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem, (id quod in se agnoscit Montaneus) illi certe Ministri Regum aut Rerum publ. sunt vel optimi, sed ad proprias fortunas claudicant. Interim cautio ante omnia adhibenda, ut impetum animi & alacritatem nimiam cohibeamus, ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, Polypragmosyne. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, notitia rerum & personarum varietas, huc tandem redit, ut & rerum, quas suscipimus, & hominum, quorum opera utimur, magis cum judicio delectum faciamus, unde cuncta & magis dextre, & magis tuto, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur notitia sui. Etenim

non

non minor diligentia adhibenda est, sed major potius, ut nos de nobis ipsis, quam de aliis, vere & accurate informemus. Quippe cum oraculum illud, *Nosce te ipsum*; non tantum sit canon prudentiæ universalis, sed & in *Politicis* præceptum locum habeat. Optime enim homines monet S. Jacobus, *eum, qui vultum in speculo consideravit, obviser tamen sibi, qualis fuerit*: Ut omnino frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiam in *Politicis*. Sed *specula* scilicet sunt diversa: Nam *speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est verbum Dei: *Speculum autem Politicum*, non aliud est, quam Status Rerum, & Temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet; Sui nimium Amantis, instituendum est homini, de propriis facultatibus, virtutibus & administrandis, nec non de defectibus, inhabilitatibus, & obstaculis: ita rationem subducendo, ut hæc perpetuo in majus illa autem minoris potius, quam revera sunt, æstimentur. Ex hujusmodi autem examine, in considerationem veniant, quæ sequuntur.

Prima consideratio sit, quomodo alicui homini, moribusque & naturæ suæ; cum temporibus conveniat; quæ si inventa fuerint congrua omnibus in rebus, magis libere & solute agere, & suo ingenio uti liceat: sin sit aliqua antipathia, tum demum in universo vitæ cursu magis caute & recte est incedendum, minusque in publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui morum suorum sibi conscius, cum saculo suo non optime convenientem, ludos publicos nunquam spectavit: quin etiam per duodecim continuos annos postremos nunquam in Senatum venit: ubi contra Augustus perpetuo in oculis hominum vixit: quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio morum visa*. Eadem & Periculis ratio fuit.

Secunda sit consideratio, quomodo alicui conveniat cum professionibus & generibus vitæ, quæ in usu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus: ut si jam decretum non sit de genere vitæ, maxime aptum & ingenio suo congruum sumat: sin jam pridem id genus vitæ, at quod minus à natura factus est, fuerit ingressus, sub prima occasione se subducatur, & novam conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad vitam sacerdotalem à patre innutrito: quam tamen postea ejuravit, suo obsecutus ingenio, & vitæ militari se applicuit: quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cum utrunque homo pestilens dehonefaverit.

Tertia sit consideratio, quomodo se habeat quis, comparatus ad æquales & æmulos suos, quos verisimile sit eum habitatum in fortuna sua competitores: eumque vitæ cursum teneat, in quo maxima inveniatur victorum egregiorum solitudo: atque in quo probabile sit, se ipsum inter ceteros, maxime posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est: qui ab initio Orator fuit, & causas egit: & in Toga potissimum versabatur: Cum verò vidisset, Ciceronem, Hortensium, Catulum, eloquentiæ gloriâ excellere, Rebus vero Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompejum; destitit ab incepto, & Potentiæ illi Civili multum valedicere jubens, transtulit se ad artes militares, & Imperatorias: Ex quibus ad summum rerum fastigium conscendit.

Quarta sit consideratio, ut naturæ suæ & ingenii

rationem habeat, in deligendis amicis, ac necessariis: Siquidem diversis diversum genus amicorum convenit; alias solenne, & taciturnum; aliis audax, & jactabundum; & complura id genus. Certe notatum dignum est, quales fuerint amici Julii Cæsaris (Antonius, Hirrius, Panfa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui): Illi scilicet jurare solebant, *Ita vivente Cæsare moriar*; infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; erga omnes alios arrogantes & contemptores; Fueruntque homines in negotiis gerendis impigri; fama, & existimatione, mediocres.

Quinta sit consideratio, ut caveat quis sibi ab exemplis; neque ad imitationem aliorum se inepte componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiam sibi patere necesse sit; ne utique secum reputans, quantum fortasse interfuerit inter suum, & illorum, quod ad exemplum sibi delegit, ingenium & mores. In quem errorem manifesto incidit Pompejus, qui, ut Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere: *Sylla potuit, ego non potero?* Qua in re vehementer sibi imposuit, cum ingenium & rationes agendi Syllæ à suis toto celo (ut ajunt) distarent: cum alter ferax esset, violentus, qui que factum in omnibus urgeret: alter gravis, legum memor, omniaque ad Majestatem & famam componens, unde longe minus erat, ad perficienda quæ cogitaret, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis præceptiones: verum hæc ad exemplum reliquarum sufficiunt.

Neque vero, *Nosce se ipsum*, homini sufficit, sed ineunda etiam est ratio secum, quomodo se ostentare, declarare, denique flectere se & effingere, commode & prudenter possit. Ad ostentandum se quod attinet, nihil videmus usi venire frequentius, quam ut qui virtutis habitum sit inferior, specie virtutis externa sit potior. Non parva igitur est prudentiæ prærogativa, si quis arte quadam, & decore, specimen sui apud alios exhibere possit; virtutes suas, merita, atque fortunam etiam, (quoad sine arrogantia aut fastidio fieri possit) commode ostentando; contra, vitia, defectus, infortunia & dedecora, artificiose occultando; illis immorans, easque veluti ad lumen obvertens; his subterfugia quærens, aut apte ea interpretando eluens; & similia. Itaque, de Mutiano, viro sui temporis prudentissimo, & ad res gerendas impigerissimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam Ostentator*. Indiget certe res hæc arte nonnulla, ne tædium & contemptum pariat: Ita tamen, ut ostentatio quæpiam, licet usque ad vanitatis primum gradum, vitium sit potius in Ethicis, quam in Politicis. Sicut enim dici solet de calumnia, *Audacter calumniare, semper aliquid hæret*: sic dici possit de jactantia, (nisi plane deformis fuerit & ridicula,) *Audacter se vendita, semper aliquid hæret*. Hærebit certe apud populum, licet prudentiores subrideant. Itaque existimatio parva apud plurimos, paucorum fastidium abunde compensabit. Quod si ista, de qua loquimur, sui ostentatio decenter & cum judicio regatur; Exempli gratia; Si nativum quendam pectoris candorem & ingenuitatem præ se ferat: aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum pericula circumstant (ut apud viros militares in bellis,) vel cum alii invidia flagrant; aut si verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquam aliud agenti excidisse videantur; minimeque vel ferio,

vel prolixè nimis, iis insitatur; aut si ita quis se laudibus honestè, ut simul etiam censuris & jocosè erga se non absteat, aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquam lascivus, & aliorum insolentis & contumeliosis provocatus; non parvum certe hæc res existimationi hominis cumulum adjicit. Neque sane exiguus est eorum numerus qui, cum natura sint magis solidi, & minime ventosi, atque propterea hac arte, honori suo velificandæ, careant, Moderationis suæ, nonnulla eorum dignitatis jactura dant pœnas.

Verum hujusmodi ostentationem virtutis, utcumque aliquis infirmo iudicio, & nimium fortasse Ethicus, improbaverit: illud nemò negavit, dandam saltem esse operam ut virtus per incuriam justo suo prætio non fraudetur, & minoris, quam revera est, aestimetur. Hæc vero in virtute aestimanda, pretii diminutio, tribus modis solet contingere: Primo, quando quis, in rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Hujusmodi enim officiiis, remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundo, quando quis in principia rei gerendæ virtutibus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, uno impetu offendit; Id quod rebus bene administratis præproperam conciliat gratiam, in fine autem satietatem inducit. Tertio, quando quis virtutis suæ fructum, in laudibus, plausu, honore, gratia sibi præbitis, nimis cito & leviter sentit, atque in iis sibi complacet, de quo prudens habetur monitum: *Cave ne infuetus rebus majoribus videaris: si hæc res parva, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enim vero sedula occultatio, minoris haudquaquam momenti est, quam virtutum prudens & artificiosa ostentatio. Defectus autem occultantur, & latent maxime, triplici quadam industria, & quasi tribus latebris; *Cautione, prætextu, & confidentia.* *Cautionem* dicimus, quando iis rebus prudenter abstinemus, quibus pares non sumus: Ubi contra, ingenia audacula, & inquieta, se facile ingerant, sine iudicio, rebus, quibus non insueverunt; & proinde defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus, cum sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus & munimus, qua benigna & commoda de vitiis & defectibus nostris fiat interpretatio; quasi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus, quam vulgo existimatur. Etenim de latebris vitiorum non male Poëta:

Sape latet vitium proximitate boni.

Quare, si quem defectum in nobis ipsis perciperimus, opera danda, ut persona & prætextum virtutis finissima mutuemur, sub cuius umbra lateat. Verbi gratia, *arde gravitas* prætextenda, *ignavo lentitas*, & sic de cæteris. Illud etiam utile, probabilem aliquam causam obtendere, & in vulgus spargere, qua adducti, ultimas vires nostras promere refugiamus; ut quod *non possumus, nolle* videamur. Quod ad *confidentiam* attinet, impudens certe est remedium, sed tamen certissimum atque efficacissimum: Nempe, ut quis ea omnino contemneret, & vilipendere se profiteatur, quæ revera assequi non possit: Mercatorum prudentium more, quibus solenne est, & proprium, ut pretium mercium suarum attollant, aliorum deprimant. Est tamen & aliud *confidentia* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfricta fronte defectum suos

etiam opinioni obtrudere, & venditare, quasi in iis, quibus maxime destituitur, se eminere credat. Atque ut hoc facilius cæteris imponat, se in iis rebus, quibus revera plurimum pollet, fingat diffidentem. Quemadmodum fieri videmus in Poëtis. Poëta enim carmina sua recitante, si unum aliquem versiculum non admodum dixerit probandum, audias illico: *Atq; hic versus plurimè mibi constitit, quam reliquorum plurimè.* Tum vero alium quempiam versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis noverit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minime obnoxium. Ante omnia vero ad hoc, quod nunc agitur, ut scilicet specimen sui quis edat coram aliis illustre, & jus suum in omnibus retineat, nil magis interesse iudico, quam ne quis per nimiam suam naturæ bonitatem, & suavitatem, se exarmet, & injuriis & contumeliis exponat: *Quin potius in omnibus aliquos animi liberi, & generosi, & non aculei minus quam mellis intra se gestantis, igniculos, subinde emittat.* Quæ quidem munita vitæ ratio, una cum prompto & parato ad se à contumeliis vindicandum animo, aliquibus ex accidente imponitur, & necessitate quadam inevitabili, propter aliquid infixum in persona aut fortuna sua: veluti fit in *deformibus, & spuris, & ignominia aliqua multatis*: unde hujusmodi homines, si virtus non desit, felices plerumque evadunt.

Quod vero ad se declarandum attinet; id alia res omnino est ab ostentatione sui, de qua diximus. Neque enim ad virtutes aut defectus hominum refertur; sed ad actiones vitæ particulares. Quæ in parte nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam servetur, prudens & sana in sententia animi, circa actiones particulares, aperiendo, aut recondendo. Licet enim profunda taciturnitas, & consiliorum occultatio, & is rerum gerendarum modos, qui omnia cæcis & (ut modernæ linguæ potius loquuntur) surdis artibus & mediis operetur, res sit & utilis, & mirabilis; tamen non raro evenit, ut (quod dicitur) *Dissimulatio errores pariat, qui dissimulatorem ipsum illaqueant.* Nam videmus, viros politicos, maxime omnium insignes, libere & indissimulante fines, quos peterent, palam proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifeste præ se tulit, *se, omnes mortales vel felices, vel infelices fieri, cupere, prout sibi essent vel amici, vel inimici.* Sic Cæsar, cum primum profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri: *se malle primum esse in villa obscura, quam secundum Romæ.* Idem Cæsar, capto jam bello, dissimulatorem minime egit, si Audiamus, quid Cicero de illo prædicet. *Alter (Cæsarem innuens) non recusat, sed quodammodo postulat, ut, (ut est) sic appelletur Tyrannus.* Similiter videmus, in Epistola quadam Ciceronis ad Atticum, quam minime fuerit Augustus Cæsar dissimulatus; qui in ipso ingressu ad res gerendas, cum adhuc Senatui esset in deliciis, solitus tamen erat in concionibus apud populum jurare illa Formula: *Ita parentis honores consequi liceat.* Illud autem non minus quiddam erat, quam ipsa tyrannis. Verum est, ad invidiam paululum leniendam, solitum cum simul ad statuam Iulii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur: *Quid hoc est? Quævis Adolescentis?* Sed tamen nihil malitiæ in eo suspicabantur, qui

tam candide & ingenne, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos animavit, prospera omnia consecuti sunt: Pompejus contra, qui ad eisdem tendebat fines, sed viis magis umbrosis & obscuris, (sicut Tacitus de eo loquitur, *Occultior, non melior*: atque Salustius similitudinem insimulat, *Ore probo, animo in verecundo*;) id profus agebat, & innumeris technis moliebatur, ut cupiditates suas & ambitionem alte recondendo, interim Rempubliam in Anarchiam & Confusionem redigeret, quo illa se necessario in sinus ejus conjiceret, atque hoc pacto summa rerum ad eum deferretur, quasi invitum & renitentem. Cum vero hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquam cuiquam contigisset) nihilo plus ad fines suos proficiebat, eo quod etiam illi, qui procul dubio eum fuissent adiuturi, quid vellet, non perciperent. Adeo ut tandem coactus sit, triam & vulgarem inire viam, at scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, arma & exercitum compararet. Adeo lenta, casibus obnoxia, & plerumque infelicia solent esse ea consilia, quæ profunda *disimulatione* obteguntur. Quæ de re, idem sensisse videtur, Tacitus, cum *simulationis* artificia, tanquam inferioris subfellij prudentiam, constituit, præ *artibus politiciis*; illam Tiberio, has vero Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Livia verba faciens, sic loquitur: *Quod fuisset illa cum artibus mariti, & simulatione filij, bene composita.*

Quod ad animum *stetendum* & *effingendum* attingit; Totis viribus certe incumbendum, ut animus reddatur occasionibus & opportunitatibus obsequens, neque ullo modo erga eas durus aut renitens. Neque enim majus fuerit impedimentum ad res gerendas, aut fortunas hominum constituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, cum homines iidem sunt, & natura sua utuntur, postquam occasione se mutaverint. Bene itaque Livius, cum Catonem majorem introducit, tanquam fortunæ suæ architectum peritissimum, illud subjungit, quod ei fuerit *ingenium versatile*. Atque hinc fit, quod ingenia gravia & solennia, & mutare nescia, plus plerumque habeant dignitatis, quam felicitatis. Hoc vero vitium in aliquibus à natura penitus insitum est, qui suoapte ingenio sunt *viscosi* & *nodosi*, & ad versandum inepti. At in aliis *consuetudine* obtinuit (quæ est altera *natura*) atque opinione quadam, (quæ in animos hominum facile obrepit) ut minime mutandam sibi putent rerum gerendarum rationem, quam prius bonam & prosperam sint experti. Prudenter enim observat Macciavellus in Fabio Maximo, quod *pristinum suum & inveteratum cunctandi, & belli trahendi morem retinere mordicus voluerit, cum natura belli esset alia, & acriora postularet consilia*. In aliis potro idem vitium ex inopia Judicii progignitur; cum homines periodos rerum & actionum non tempestive discernant: sed tum demum se vertant, postquam opportunitas jam elapsa sit. Tale quidpiam in Atheniensibus suis redarguit Demosthenes, eos ajens esse *rusticis similes, qui in ludo Gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam partem muniendam scutum transferunt, qua percussi sunt; non prius*. In aliis rursus hoc ipsum contingit, qui operam, in via ea quam semel ingressi sunt, collocatam, perdegravantur, nec receptui canere sciunt, sed po-

tius, se occasionibus superiores fore constantia sua confidunt. Verum ista animi *viscositas* & *retinentia*, à quacunque illa tandem radice pullularit, rebus gerendis, & fortunæ hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam animi rotas reddere cum rotis fortunæ concentricas, & simul volubiles. Atque de *preceptis duobus summaris*, circa *Fortuna Architecturam*, hæcenus. *Precepta* autem *sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen per pauca deligemus, pro modo exempli.

Primum *preceptum* est; *Faber fortuna*, amusse sua perire utatur, eamque rite applicet; Hoc est, animum assuefaciat, ut rerum omnium pretium & valorem æstimet, prout ad fortunam & fines suos magis aut minus conducant; Hocque curet sedulo, non perfunctorie. Mira enim res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum mentis *pars Logica* (si ita loquimur) est bona, *Mathematica* pessima; videlicet, quid de rerum consequentiis satis firmiter judicant; de pretiis vero imperitissime. Hinc fit, ut alii privata & secreta cum Principibus colloquia; alii auras populares, tanquam magna adepti, admittentur, cum sit utrumque sæpè numero res & invidia & periculo plena: Alii autem res metiuntur ex difficultate atque opera sua in eis impensa; fieri oportere existimantes, ut quantum moverint, tantum etiam promoverint; Sicut Cæsar de Catone Utricensi, veluti per Ironiam, dixit, narrando, quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*. Hinc etiam illud accidit, ut homines sæpius se ipsos fallant; qui, si Magni alicujus aut Honorati viri opera utantur, sibi omnia prospera promittunt; cum illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citius & felicius opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram animi informandam, operæ pretium est, illud in primis nosse, & descriptum habere, quid ad cujusque fortunam constituendam & promovendam primum statui debeat, quid secundum, & sic deinceps. Primo loco *emendationem animi* pono; *animi enim impedimenta* & *nodos* tollendo & complanando, citius viam fortunæ aperueris, quam fortunæ auxiliis *animi impedimenta* sustuleris. Secundo loco *opes* pono, & *pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortasse collocaverint, cum tanti sit ad omnia usus. Verum eam opinionem, similem ab causam ab judico, atque Macciavellus fecit, in alia re, non multum ab ea discrepante. Cum enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam esse nervos belli*; ille contra, non alios esse *nervos belli* asseruit, quam *nervos virorum fortium & militarium*. Eodem proclis modo veteri asseri possit: *Nervos fortune*, non esse *pecuniam*, sed potius *animi vires*, ingenium, fortitudinem, audaciam, constantiam, moderationem industriam, & similia. Tertio loco colloco *famam* & *existimationem*; eo magis, quod illa æstus quosdam habeant, & tempora, quibus si non opportune utaris, difficile erit in integrum restituere. Ardua enim res, famam præcipitantem retrovertere. Postremo loco pono *honores*, ad quos certe facilior aditus per unum quodque ex illis tribus, multo magis per omnia conjuncta, datur, quam si ab *honoribus* aspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verum, ut in ordine rerum servando haud parum est momenti, ita non multo minus in servando ordine

temporis; Cuius perturbatione frequentissime peccatur, dum ad fines tum properatur, quando initia essent curanda; atque dum ad maxima quæque subito advolamus, quæ in medio posita sunt, temere transilientes. At illud recte præcipitur; *Quod nunc inflat, agamus.*

Secundum præceptum est, ut caveamus, ne animi quadam magnitudine, & perfidia, ad magis ardua, quam par est, feramur; neve in adversum fluvium remigemus. Optimum enim consilium circa fortunas hominum;

— *Fatis accede, Deusque.*

Circumspiciamus in omnes partes, & observemus, qua res pateant, qua clausa & obstructa sint, qua proclives, qua ardua; neque viribus nostris, ubi non patet aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à repulsa nos immunes præstabimus, & in negotiis singulis nimis diu non hærebimus, & moderationis laudem reportabimus, & pauciores offendemus, & denique felicitatis opinionem acquiremus; dum quæ sponte, fortasse eventura fuissent, nostræ industriæ accepta ferentur.

Tertium præceptum cum proxime precedente nonnihil pugnare videri possit; licet, probe intellectum, minime. Illud huiusmodi est: Ut occasiones non semper expectemus, sed eas quandoque provocemus & ducamus. Quod etiam innuit Demosthenes, magniloquentia quadam. *Et quemadmodum receptum est, ut exercitum ducat Imperator, sic à cordatis viris res ipsa ducenda, & qua ipsi videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi eventus cogantur.* Etenim, si diligenter attendamus, duas observabimus, easque discrepantes species, eorum, qui rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii siquidem occasiones commodè sciunt uti, sed nihil ex se moluntur, aut excogitant; Alii toti sunt in machinando, qui occasiones, quæ opportune incident, non arripiunt. Hæc facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omnino & imperfecta censenda est.

Quartum est præceptum; ut nihil suscipiamus, in quo necesse sit, temporis plurimum insumere; verum ut vericulus ille autem semper vellicet,

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Neque alia subest causa, cur ii, qui professionibus laboriosis, aut rebus similibus, se addixerunt, veluti Jurisconsulti, Oratores, Theologi doctores, Librorum Scriptores, & huiusmodi, in fortuna sua constituenda, & promovenda, minus sint solertes, quam quod tempore (alias scilicet in sumpto) indigent ad particularia pernoscenda, opportunitates captandas, & machinas, quæ ad fortunam suam spectent, commiscendas, & meditandas. Quin etiam in aula Principum & Rebus publicis eos reperias, & ad fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maxime efficaces, qui nullo publico munere funguntur, sed in hoc, de quo loquimur, ambitu vitæ, perpetuo occupantur.

Quintum est præceptum; Ut naturam quodammodo imitemur, quæ nihil facit frustra. Id quod factum non erit admodum difficile, si negotia nostra omnium generum perite commisceamus & contexamus. In singulis enim actionibus ita animus est instituendus & præparandus, atque intentiones nostræ aliæ aliis subternendæ, & subordi-

nandæ: ut, si in aliquare voti compotes in summo gradu fieri non possimus, in secundo tamen liceat consistere, imo vel in tertio: Quod si nec in aliqua omnino parte rei hætere aut consistere possimus, tum vero ad alium quempiam (præter destinatum) finem, operam impensam flectamus: Sin nec in præsentis aliquem Fructum demerere queamus, saltem aliquid, ex ea extrahamus, quod in futurum proficiat. Si vero nihil solidi, nec in præsentis nec in futuro, inde elicere detur, satagamus saltem, ut aliquid existimationi nostræ inde accrescat; & alia id genus: rationes semper à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos fructus aliquid, plus minus, ex singulis actionibus & consiliis nostris percepisse; neque ullo modo permittendo, ut tanquam confusi ac consternati animi illico despondeamus, si forte scopum principalem non licuerit attingere. Nihil enim minus convenit viro Politico, quam uni rei unice esse intentum. Qui enim hoc facit, occasionum innumerarum jactura multabitur; quæ rebus agendis ex obliquo intervenire solent, quæque fortasse magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia quæ postea usui futura sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque bene calleamus illam Regulam: *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est præceptum, ut nos rei alicui nimis peremptorie non alstringamus; quamquam casui videatur, primo intuitu, minus obnoxia; sed semper habeamus, vel fenestram apertam ad evolandum; vel posticum aliquod secretum ad redeundum.

Septimum præceptum, est antiquum illud Bianthis; modo non ad perfidiam, sed ad cautionem, & moderationem adhibeatur; *Et ames tanquam inimicus futurus, & odere tanquam amaturus.* Nam utilitates quasque, mitum in modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit amicitiiis infelicibus, molestis & turbidis odiis, aut puerilibus & futilibus amulationibus.

Hæc exempli loco circa doctrinam de ambitu vitæ sufficient: Illud enim hominibus in memoriam subinde reducendum est, longe abesse, ut ad umbrationes istas, quibus utimur in desideratis, loco justorum tractatum ponantur; sed esse solummodo tanquam sche das aut fimbrias, ex quibus de tela integra iudicium fieri possit. Neque rursus ita desipimus, ut fortunam absque tanto, quantum diximus, molimine minime parati asseramus. Probe enim novimus, eam tanquam sponte in gremium aliquorum defluere: Alii autem eam diligentia sola & assiduitate, (cautione nonnulla aspera) absque arte multa aut operosa, adipiscuntur. Veram sicut Cicero Oratorem perfectum depingens, non id vult, ut caudiculi singuli tales esse debeant, aut possint: ac rursus, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperant) modulus effingitur, prorsus secundum artis perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam; idem & nos Politico instruendo præsticiamus; Politico, (inquam) quoad Fortunam propriam.

Enimvero, illud utique monendum, præcepta, quæ circa hanc rem delegimus & proposuimus, omnia ex genere eorum esse, quæ bonæ artes vocantur. Quod enim ad malas artes attinet. Siquis Macchiavello se dederit in disciplinam; qui præci-

pit, *Virtutem ipsam non magnopere curandam, sed tantum speciem ejus, in publicum versam: quia virtutis fama & opinio homini adjumento sit, virtus ipsa impedimento: quique alio loco præcipit; ut homo Politicus illud tanquam fundamentum prudentia sua substernat, quod presupponat, homines non recte nec tuto ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquam solo metu: ideoque det operam, ut omnes quantum in se est, obnoxii sint, atque in periculis & angustiis constituti: ita esse Politicus suus videatur esse, quod Itali dicunt, *seminator spinarum*: Aut si quis axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit: *Cadant amici, dummodo inimici intereiant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui inimicorum interitum amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ imitator esse velit, ut *Rerumpubl. incendiarius fiat & perturbator*, quo melius in aquis turbidis piscari & fortunam suam expedire possit *Ego, [inquit] si in fortuna meis incendium sit excitarum, id non aqua, sed ruina restinguam*: Aut si quis illud Lylandri ad se transferat; qui dicere solebat: *Pueros placentis, viros perjuriis alliciendos*: Cum aliis ejusdem farinae pravis, ac perniciosis dogmatibus; Quorum [ut sit in cæteris rebus omnibus] major est numerus, quam rectorum & sanorum Si quis (inquam) hujusmodi inquinata prudentia delegerit; non ierim inficias, eum [quandoquidem legibus charitatis & virtutis omnibus se ipsum solutum, fortunæ solummodo mancipari] posse, majore compendio, & celerius, fortunam suam promoveri. Fit vero in vita, quemadmodum & in via, ut iter brevius sit fœdius & cœnosius; neque sane, ut per viam meliorem quis incedat, multa circuitione opus est.*

Tantum vero abest, ut homines ad huiusmodi artes pravas se applicare oporteat; ut potius sane (si modo sint apud se, seque sustinere valeant, neq; ambitionis turbine & procella in adversum rapiantur) ante oculos proponere debeant; non solum mundi chorographiam generalem illam, quod omnia sunt vanitas, & vexatio spiritus; verum etiam & illam magis specialem, videlicet, quod ipsum esse, se junctum à bene esse, maledictionis loco sit, & quo grandius sit esse, eo maior sit maledictio; quodque amplissimum virtutis præmiū sit ipsa virtus; Quemadmodum & ultimum vitii supplicium est vitium ipsum; sicut egregie Poëta;

*Qua vobis, qua digna, viri, pro laudibus istis
Præmia posserear solvi? Pulcherrima primum
Dii moresque dabunt vestri; —*

& e contra non minus vere ille de sceleratis, atque aum ulciscantur mores sui. Quin etiam, Mortales, dum in omnes partes cogitationes suas agitant, & diffundunt, ut fortunis suis recte prospectum atq; consultum sit, interim in mediis illis animi transcurribus ad divina judicia & providentiam æternam oculos attollere debent: quæ sæpissime impiorum machinationes, & consilia prava, licet profunda, subvertit, & ad nihilum redigit; secundum illud scripturæ, *Concepit iniquitatem, & pariet vanitatem*. Imo, etsi in iuriis & malis artibus abstineant: atramen hæc jugis & irrequieta anhelatio ad ardua fortunæ, absque cessatione, & quasi sine sabbato, tributum temporis nostri Deo debiti minime solvit: Qui, ut videre est, facultatum nostrarum decimas, temporis autem septimas,

exigit & sibi seponit. Quorsum enim fuerit, os gerere in cæli sublimia erectum, mentem vero humi prostratam, & pulverem instar serpentis comedentem? Quod etiam Ethnicos non fugit;

Atque affigit humo Divina Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam abblandiatur, quod fortuna sua, utcumque eam malis artibus obtinuerit, recte uti decreverit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Severo, solitum erat dici, *Debuisse illos, aut nunquam nasci, aut nunquam mori*; tanta in ambitu fortunæ suæ patrarent mala; tanta rursus, summa adepti, contulerunt bona; intelligat nihilominus, hanc malorum per bona compensationem post factam probari, consilium autem hujusmodi merito damnari. Abs re postremo nobis non fuerit, in cursu isto incitatum, & fervido, versus fortunam nostram, frigidam paulisper aspergere, haustam è dicitur illo non inelegante Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium: *Imitari fortunam mores mulierum, quæ procos plus nimio ambientes plerumque superbe averantur*. Verum hoc ultimum remedium pertinere ad eos, quibus gustus ex morbo animi corruptus est, Innitantur potius hominis lapidi illi, qui *Theologia & Philosophia* est tanquam *Angularis*; quæ idem fere afferunt de eo quod *primum* quæri debeat. Etenim *Theologia* edicit: *Primum quæritur regnum Dei, & ista omnia adjiciuntur vobis*. *Philosophia* autem simile quiddam jubet: *Primum quærite Bona animi; cætera aut aderunt, aut non oberunt*. Quamvis autem hoc fundamentum, humanitus factum, interdum locetur super arenam; quemadmodum videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub exitum suum prorupit:

Te colui, virtus ut rem: ast tu nomen inane es:

At idem fundamentum, divinitus locatum, firmatur semper in petra. Hic autem doctrinam de ambitu vite, & simul doctrinam generalem de negotiis, concludimus.

C A P. III.

Partitiones Doctrinæ de Imperio sive Repub. omittuntur, Tantum aditus sit ad Desiderata duo, Doctrinam de Proferendis Finibus Imperii, & Doctrinam de Justitia Universalis, sive de Fontibus Juris.

Venio jam ad *artem imperij, sive doctrinam de Repub. administranda*: Sub qua etiam *Oeconomica* continetur, ut *familia sub civitate*. In hac parte, sicut jam antea dixi, silentium mihi imperavi. Neque tamen proflus diffidere debui, quin possum de illa fortasse non imperite aut inutiliter dissertere: utpote qui longa experientia edoctus, & per tot munerum & honorum gradus ad amplissimum Regni Magistratum, favore Majestatis tuæ indulgentissimo, nullo merito meo, evectus fuërim, eundemque Magistratum per annos quatuor integros gesserim: & quod pluris est, Majestatis tuæ Mandatis & Colloquiis per annos octodecim continuos assueverim; (quod etiam è stipite aliquo Politicum exsculpere potuisset;) quique etiam, inter omnes artes, plurimum temporis in Historiis & Legibus contriverim. Quæ omnia non jaçantia ad Posterum refero, sed quia ad literarum dignitatem non nihil pertinere putem, quod homo quispiam, ad literas potius quam ad aliud quicquam natus, & ad res gerendas nescio quo fato contra Genium suum abreptus, ad civilia tamen munera tam honorifica & ardua sub Rege prudentissimo